

ГЕРОЇ (НЕ)ВІЙНИ

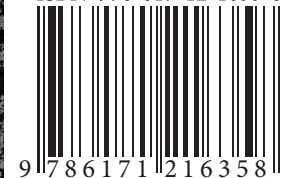
ПРО МЕРТВИХ, ЖИВИХ І НЕНАРОДЖЕНИХ

Це — спроба розповісти про те, що зазвичай залишається за кадром телевізійних репортажів, нагадати не лише про війну, а й про тих, чі імена ніколи не прозвучать в ефірі та не з'являться на сторінках газетної хроніки, — живих і загиблих воїнів неоголошеної війни, що не народилися героями, але стали ними... За кожною подією цієї війни, яку колись осмислять військові аналітики й стратеги — Кримом весни 2014-го й Донецьком, горою Карачун і ДАП, Іловайськом і Дебальцевим, — сотні життів її безпосередніх учасників: живих, які особисто розкажуть про себе на цих сторінках, та мертвих, голосом яких стануть їхні рідні й бойові побратими.

Подвиг льотчиків із бригади морської авіації в Новофедорівці, що вивели з Криму унікальну військову техніку, персональна інформаційна війна, яку розпочав проти Росії ще на початку 2000-х наглядч українського маяка у Форосі, історії донецьких ультрас, із яких утворився добровольчий батальйон «Донбас»... Та інший бік цієї війни — політичні й фінансові оборудки й те, що називають «небойовими втратами». Без міфологізації, без танців на кістках у цій книжці — розповіді тих, хто зробив достатньо для України, аби бути нарешті почутим.

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-1635-8

9 786171 216358

Олег
Криштопа

ГЕРОЇ (НЕ)ВІЙНИ
ПРО МЕРТВИХ, ЖИВИХ І НЕНАРОДЖЕНИХ

Ольга
Каліновська

Олег Криштопа
Ольга Каліновська

ПРО МЕРТВИХ, ЖИВИХ І НЕНАРОДЖЕНИХ

Герої (не)війни

**[Олег Криштопа
Ольга Каліновська**

Олег Криштопа
Ольга Каліновська

ПРО МЕРТВИХ,
ЖИВИХ
І НЕНАРОДЖЕНИХ

Терорі
(не)війни

ХАРКІВ КЛУБ
2016 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 94(477)
ББК 63.3(4Укр)6
К85

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки *Олексій Чекаль*

ISBN 978-617-12-1635-8

- © Depositphotos / MrHamster, обкладинка, 2016
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2016
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2016

КРАСНОПІЛЛЯ

Було -25°C , але сонячно. Сніг іскрився — аж боляче дивитися. Золотисто-біла безкрая рівнина і таке саме небо — без помежив'я між ними. Нарешті приземлення: ліворуч від дороги з'явилися пофарбовані в синє і жовте лінії електропередачі, а праворуч — хрести. Краснопільський цвинтар під Дніпропетровськом. На його околиці — могили військових.

Я сподівався, що когось тут побачу — родичів, друзів, побратимів. Не було нікого. Тільки чорна ворона сиділа на одному з пам'ятників і спокійно спостерігала за нами. У снігу не було навіть натяку на стежку. Ми важко йшли по крижаній кірці, іноді провалюючись мало не по коліна.

Усього кілька пам'ятників, де-не-де фотокартки, переважно однаковісінькі казенні хрести з написом «Тимчасово не встановлений захисник України. Реєстр №...». І дати смерті. Майже в усіх — 29 серпня 2014-го. Іловайськ.

Я намагався фотографувати таблички з іменами, щоб потім щось дізнатися принаймні про ідентифікованих. Зробив лише кілька фото, потім пальці замерзли так, що телефон випадав із рук.

— У мене однокласник на війні загинув, — раптом сказала Надійка, моя місцева провідниця. — Ми в школі практично не спілкувалися. Уже останнім часом знайшли якісь спільні теми. А потім дізналася, що він загинув. На похорон не змогла піти. Нам пізно сказали, того дня я була дружкою на весіллі...

Весілля важливіше за похорон. Життя перемагає смерть.

Уже два роки в країні війна, і до неї звикли. Більше того — її перестали помічати. Несвідомо. Свідомо. Щоденні звістки про поранених і загиблих не вражають. У п'ятницю ввечері в пабах неможливо знайти вільний столик, концерти і виставки, політики ведуть боротьбу за владу і ресурси.

— Неможливо постійно носити тавро печалі на обличчі, — сказала одна волонтерка.

— У попередню війну, ту, що зараз називають Другою світовою, усе ж було так само, — каже інший. — Затуляли вікна фіранкою — і були танці. Це ж природа, проти неї не попреш. Продовження роду. Під час війни неймовірно хочеться їба...ся.

За кілька годин після Краснопілля ми з Надійкою зашли в гості погрітися до дніпропетровського музиканта. У нього теж загинув однокласник. Саме під Іловайськом. Похований на Краснопільському кладовищі.

— Ми там кліп зняли, — хвалиться знайомий. — Прибігла адміністрація, хотіли нас вигнати — мовляв, дозвіл потрібен, але на святу справу він не потрібен.

Він вмикає кліп. Мені не подобається. Танці на кістках. Такого нині багато. Сподіваюся, ця книжка — не танці на кістках.

У перші місяці війни всі хлопці у формі були героями. Героїзували навіть відвертих покидьків. Сьогодні вчорашні захисники викликають страх і дискомфорт. Мертві менш страшні, ніж живі.

Слово *герой* грецького походження і означає «звитяжець, лицар». Етимологи ідуть ще далі — до санскриту — і кажуть, що первісно ішлося про захисника. Уже давні греки з їхньою любов'ю до міфів перетворили реальних героїв-захисників на вигаданих ідеальних створінь, напівбогів, утім, усе ж смертних. Тому навіть у грецьких міфах герої помирають. Не вмирають вони, як би це банально не звучало, лише в переказах і пам'яті.

Ця книга — спроба по свіжих слідах згадати декого із захисників, героїв — хай вибачать ті, про кого не згадали, бо тоді був би потрібен багатотомник. Ми свідомо уникали писати про тих, кого часто показували по телевізору. Щоб не міфологізувати війну. Хотіли показати захисників такими як є. Звичайними і водночас надзвичайними людьми, які

свідомо чи ні потрапили у м'ясорубку історії. Кожен вийшов із цього випробування по-різному.

Р. С. Краснопільське кладовище. Коротко про встановлених і невстановлених героїв

У нього нема навіть фото. Тільки номер. Козирний. 7077. Нікому принести квітів, запалити свічку. Родина залишилася на окупованій Луганщині. Він сам родом звідти — з безкраїх степів Донбасу. Звання — майор. Начальник штабу батальйону 93-ї бригади. Коли виходили з Іловайська, він сидів у БМП (бойова машина піхоти) поруч із водієм.

— Якщо раптом... — сказав він. — Я живим у полон не здамся.

Настрій був і без того пригнічений. Водій не відповів.

Під час обстрілу в БМП влучив снаряд. Відірвало башту. Денисова поранило в шию. Коли його витягували з охопленої полум'ям машини, кулі прошили ноги. На узбіччі попросив побратимів іти й залишити його самого.

Ті відмовилися. Майор сказав, що це наказ. Йому підкорилися. Денисов дістав гранату, вирвав кільце, кинув її на землю і ліг зверху.

Нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

Юрій Коновалов. Номер 6941. 54 роки. Альпініст. Багато гірських фото. Уперше він пішов у похід іще студентом, і це була любов з першого погляду й на все життя. Я його розумію. Погані люди в гори не ходять. Колись він підкорив Ельбрус — 5642 метри над рівнем моря.

Доброволець батальйону «Донбас», солдат резерву, стрілець. Народився в Києві. Кандидат економічних наук, доцент. Захоплювався музикою. Влаштував надзвичайно цікаві екскурсії не тільки рідним Києвом, а й Львовом та Одесою. Учасник вертепів. Проїшов обидва Майдани, під час другого був у самообороні. У червні 2014-го записався в «Донбас». А вже у липні після нетривалого перебування на

полігоні потрапив на війну. У серпні був Іловайськ. 29-го вранці — вихід з оточення через так званий «гуманітарний коридор Пугіна». М'ясорубка. Юрій Коновалов разом із побратимами сів у старенький «уазик». «Тримайся мене, мені завжди щастить», — підбадьорив одного з товаришів. Не пощастило. Під Червоносільським почався розстріл колони. В «уазик» влучили, один із бійців (Дмитро Кабалюк, позивний Шок) загинув на місці, інші разом із Юрієм вистригнули і залягли в траві. Їх обстрілював російський БТР (бронетранспортер). Коновалова зачепило осколками. Два важких поранення. Витягти нерухомого товариша з-під обстрілу не змогли. Майже рік його вважали зниклим безвісти. Нагороджений орденом. На сайті КНЕУ його фото досі серед викладачів.

Неподалік похований Максим Пошедін. 24 роки. Жовті Води. Донедавна просто номер 6939. Поки тривала експертиза ДНК, родина все ще сподівалася, що Максим живий. Мама, батько, сестра. У Жовтих Водах його вважали диваком. Викладач бойового гопака для дітей, патріот, шанувальник Холодного Яру й УПА.

«Я мріяв стати військовим. Готувався до цього і навіть інколи шкодував, що часи збройної боротьби за незалежність України минули... Хочу встигнути повоювати за Україну. Навчаю дітей любити й захищати Батьківщину, а сам?» — казав Максим, перед тим як піти на фронт добровольцем. Записався у «Дніпро-1». Потрапив до Іловайська. Під час виходу з «котла» загинув.

Ще одна могила з пам'ятником. Дмитро Тимошенко, «Мальборо». Уродженець Донецька. Про нього в інтернеті майже немає інформації, крім того, що загинув, виходячи з автобуса.

Балакшей Михайло. «Утьос». Теж донбасівець. У прямому й переносному значенні — народився в Первомайську Луганської області, боєць батальйону «Донбас», загинув під Іловайськом. У автівку, в якій він їхав, поцілило кілька снарядів. Залишилися дружина й донька.

РОЗДІЛ 1

КРИМ

Над переповненим Майданом лунає: «Пливе кача... Сам не знаю, де загину...» У бік сцени тягнуться труни з убитими. Нові й нові. У очах не виплакані сльози. Під домом про пережите цієї зими нагадує спалене авто. Заснути знову не вдається — ніч минає у горячковому відстеженні тривожних новин. Завтра таки треба піти до психолога.

Але на завтра передчуття поганих новин реалізовується. Завтра була війна. Російсько-українська. «Гібридна». Примищення кримського парламенту й Ради міністрів захоплені «зеленими чоловічками» — очевидно, російськими спецпризначенцями.

Між тим у захоплене військовими приміщення Ради АРК Крим починають збиратися депутати. За наявною інформацією, кворуму нема. Перевірити неможливо. До залу засідань озброєні люди нікого не пускають. Між тим під дулами автоматів без журналістів і, ймовірно, без достатньої кількості депутатів починається засідання. На ньому з порушенням усіх можливих норм ухвалюють рішення про відставку уряду Могильова, призначення прем'єр-міністром АРК лідера партії «Русское единство» Сергія Аксьонова. Також недієздатна Рада буцімто голосує за проведення в Криму

референдуму. Він запланований на 25 травня. Які питання буде винесено на референдум — невідомо.

Але вже ввечері 27 лютого на в'їздах на півострів з'являються бетонні блокпости. Їх охороняють озброєні люди в камуфляжі.

Уранці 28 лютого ситуація далі загострюється. Уночі заблоковано усі аеропорти Криму.

Голова ОБСЄ, міністр закордонних справ Швейцарії, висловлює стурбованість подіями в Криму. Фраза «глибоке занепокоєння» ще не викликає реготу.

Депутат Ради АРК Крим Микола Сумуліді підтверджує раніше озвучену інформацію про відсутність кворуму на засіданні 27 лютого. Мовляв, було 40 осіб за необхідних 60.

У небі пролітають російські «вертушки», їхні БТР блокують українські військові частини, але поки не пролунало жодного пострілу. Атака суто морального плану.

У суботу, 1 березня 2014-го, я саме був в автосалоні — хотів купити авто замість того, яке спалили під час Майдану. Пролунав дзвінок. Телефонувала Оля Калиновська, тоді редактор програми «Час. Підсумки дня» на «5 каналі».

— Ти новини бачив? — запитала вона.

— Від ранку ні.

— Війна починається. Виходимо на роботу, будемо марафонити.

Відтоді марафон практично не припинявся.

Поки я прибув на роботу, Рада Федерації Російської Федерації уже ухвалила своє сумнозвісне рішення про дозвіл на використання військ поза межами Росії. В Україні. На той момент ішлося про Крим. Хоча взагалі ніхто не знав, про що йдеться. Ходили чутки, що колони з російськими військами бачили уже під Запоріжжям...

«Знімайте українські прапори й переходьте на службу в РФ! Зарплата буде втричі-вчетверо вищою! У вас уряд нелегітимний!» — з такими пропозиціями приходять російські військові й до командирів українських частин, і до рядового складу.

І одразу перша поразка — командувач ВМС України контр-адмірал Денис Березовський переходить на бік ворога. Нема урядового зв'язку. У Києві — жодного плану дій. Паніка.

ТИМУР

У перших числах березня 2014-го списуюся у Фейсбуці зі знайомим з Криму. Тимур. Як я колись жартував про нього: найбільший український патріот на півострові за національністю таджик. Із завжди акуратною борідкою, спортивної статури. Служив на українському флоті, був журналістом, працював у флотській телерадіокомпанії «Бриз». Ходив у плавання. Неймовірно гостинний і доброзичливий. «Заходьте в гості, я плов приготую», — запрошував, коли ми бували в Севастополі. Після цього дивився на дружину і сміявся: «Плов — лише чоловіча страва, я її сам готую». Під час листування у березні 2014-го виявилось, що з військово-морських сил він звільнився 2010-го — не міг витерпіти планомірного знищення структури при президенті Януковичі. По-військовому чітко описує хід подій:

«До відома. Нове розгортання подій із Севастополя. О шостій ранку з автовокзалу Севастополя вирушив автобус на 50 місць із «самооборонцями» у супроводі «мерседеса-віто». Напрямок руху з'ясувати не вдалося. Зранку заблокували і морський рибний порт. На виїзді автобуса з робочими нічної зміни їх зупинили на новому блокпості. На запитання, хто ти такий, один із тих, хто зупинив, зухвало заявив: «Лейтенант марської пехоти». На міліцію та СБУ покладатися не можна. Флот небоєздатний. Кораблі не мають палива, а зброя з військових частин Севастополя давно здана в арсенал. Десятки офіцерів написали рапорти. Мііжміського, міжнародного й урядового зв'язку нема. Є інформація, що готується «в'їзд» Януковича, а фактично вторгнення з боку Луганська. Мер Коваленко буде призначений губернатором,

за казаками, які увійдуть із Януковичем, на його прохання увійде армія РФ».

За кілька днів Тимур вивезе сім'ю з Криму до Львова.

Читаю короткий переказ про те, що з ним відбулося потім:

«Чекав місяць, другий. У військкоматі казали, що морські офіцери наразі не потрібні. Розумів, що починається справжня війна. Чекати далі було неможливо. Пішов воювати добровольцем в «Айдар», в афганську сотню». Не претендував на жодні посади. Хоча мав звання підполковника, воював як простий боєць. У серпні, під час операції зі звільнення Хрещуватого і Новосвітлівки Луганської області, Тимур дістав поранення.

Боєць розповідає, що їхній підрозділ мав завдання два-три дні утримувати населений пункт, після чого їх мали замінити регулярні війська: «Але сталося так, що війська не підійшли і ми там пробули 16 діб. Це найдовша операція на той момент. Ми зазнали дуже значних втрат. Нас постійно обстрілювали, важкої зброї в нас не було, і нас просто нищили. Але в будь-якому разі ми тримали ці населені пункти до 27 серпня».

У ході операції довелося взяти на себе командування підрозділом (тією частиною батальйону, яка дислокувалася в Новосвітлівці).

Коли повернувся після поранення, запропонували виконувати обов'язки начальника штабу — заступника командира батальйону (штатного начальника штабу було поранено), а 7 березня 2015 року офіційно призначили на цю посаду.

Наприкінці травня призначили нове командування батальйону. А в серпні 2015 року Тимура було демобілізовано.

Після демобілізації разом із друзями створили громадську організацію «Спілка учасників бойових дій "Асоціація Комбатантів"». Допомагають атошникам, пораненим, сім'ям загиблих.

Окрім громадської діяльності, Тимур успішно розвиває український військово-документальний і художній кінема-

тограф: зіграв поручика Андрієнка у фільмі Івана Канівця «Українська революція», став режисером і продюсером стрічки «Коли говорять тіні» (2013). Загалом Тимур зняв 16 фільмів. У вересні 2013 року взявся знімати документальний фільм «Морськими дорогами Тараса». На жаль, у зв'язку з подіями в Україні зйомки довелося призупинити.

25 грудня 2015 року «За особисту мужність і самовідданість, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, високий професіоналізм, вірність військовій присязі» Указом Президента України № 722 Тимура Баротова нагороджено орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

26 березня 2016 року Тимура нагороджено орденом «Народний Герой України».

ПОДВИГ АВІАТОРІВ 3 БЕРЕЗНЯ 2014-ГО

Напруження в Криму зростає. Від ефіру відімкнули опозиційну ТРК «Чорноморка», продовжується блокування українських військових частин.

Між тим морська військова авіація в аеропорту поблизу Сак тихо вчинила справжній подвиг.

Герой — полковник Ігор Бедзай. Уранці, користуючись з нагоди, поки росіяни блокували аеропорт, він підготував і здійснив операцію з виведення військової техніки на материк. Унікальних літаків і гвинтокрилів, здатних рятувати людей, вести морську розвідку, порятунок людей і (вибачте за оксюморон) морський повітряний бій.

Бедзай зрозумів, що слід виводити техніку, коли побачив, як окупанти захопили інший український аеропорт «Бельбек» і пошкодили тамтешні літаки — просто напхали каміння у двигуни. З керівництвом у Криму не радився: не було довіри. Зателефонував у Київ, дістав добро. Подробиць не повідомляв, щоб не було витoku інформації.

— Приблизно 27 лютого у нас у Новофедорівці з'явилися перші так звані «війська самооборони», прибули на п'ятьох «КамАЗах», — згадував уже згодом тодішній керівник частини Бедзай. — Казали, що приїхали, бо у нас є зброя і вони переживають, що кримськотатарське населення її захопить і буде використовувати проти російськомовних. Ми розуміли, що це просто тупий привід. Тому запропонували таке: ми будемо з внутрішнього боку паркану захищати нашу зброя, а ви, якщо так переживаєте, із зовнішнього ставайте й захищайте нас, щоб «вороги» не напали. На території гарнізону був готель Міністерства оборони Росії, вони їх і прихистили. Для нас це зручно, бо готель розташований посеред містечка і ми мали постійну можливість спостерігати за ними. Ми виставили на всіх шляхах навколо містечка рухомі патрулі на цивільних автомобілях і в цивільному одязі. Наші військові постійно відстежували переміщення військ навколо гарнізону. Тобто якщо якась колона завертала в наш бік, то одразу оголошували тривогу і в будь-який час доби всі прибували на робочі місця. У той момент місцеве населення ще не було підготовлене до силового варіанта. До нас усі звикли. На той момент місцеве населення до нас дуже добре ставилося. Нещодавно якраз було свято — 23 лютого. Нас вітали і керівництво місцевого, і школи, і підприємці.

Уранці 3 березня полковник зібрав льотчиків і поставив завдання: виліт за годину. Вертольоти мали злетіти просто зі стоянок, а літаки за мінімальний час запуститися й вирулити на смугу. Операція здійснювалася в режимі радіомовчання і на гранично малих висотах — через море, щоб якомога швидше вийти із зони дії російської протиповітряної оборони. Реально боялися того, що по літаках відкриє вогонь полк із Євпаторії.

— Визначили також сигнал — одне слово, яке я мав сказати в ефірі, після чого всі повинні розпочати запуск і зліт. У льотчиків була одна година. Вони ще встигли збіга-

ЗМІСТ

Краснопілля.....	5
Розділ 1. Крим.....	9
Тимур.....	11
Подвиг авіаторів 3 березня 2014-го.....	13
Метро до Кибинців і герої-розвідники.....	15
Гімн.....	20
Юрій Іванович Лещенко.....	21
Махно.....	24
Розділ 2. Донбас. Початок.....	27
Минуле.....	30
Стен і його команда.....	32
Партизани ультрас.....	34
Розділ 3. Слов'янськ.....	37
Володимир Рибак.....	38
Перший бій.....	40
Мученики.....	41
«Альфа».....	42
Гора Карачун.....	43
Генерал.....	44
Слов'янськ. Постскрипtum.....	48
Розділ 4. Добровольці.....	50
Семен.....	50
Петро.....	61
Женя.....	68
Зодчий.....	69
Студент.....	70
Суд.....	75

5 вересня. «Айдар»	77
Воскресіння	80
Доброволець	84
Розділ 5. На війні як на війні	
(ДАП, кордон і Савур-могила)	90
Аеропорт. Таран № 1	90
Народний герой	95
Батько-сирота	99
Танковий таран	101
Темур Юлдашев	104
Розділ 6. Російські сліди на Донбасі	
Загартування боєм та живі мішені	106
«Видно, що навчені. Б'ють дуже точно»	115
За 150 метрів від ворога	124
Розділ 7. Іловайськ. Пройти і вижити	
Іловайськ. Виживання як диво	145
Патріот з окупованої території	159
«Бішут». Неймовірна історія порятунку	165
Розділ 8. Дебальцеве	
Рух	179
Легіонер	181
Коля Волков	195
Розділ 9. Захисники. Портрети	
Оптиміст із Кривого Рогу	205
«Я ні про що не шкодую...»	210
Вовча робота... ..	215
«Усі в ній живемо. У цій країні»	219
«Будинок Павлова» і український прапор у «сірій» зоні	225
«Хто ховається, той не українець»	231

То дощ, то «град»	233
«Прості люди, такі самі, як ми...»	236
«Підете на дембель — сумувати будете»	239
«Хочеться як додому, так і сюди»	243
Розділ 10. Сила спеціальних операцій	247
Розділ 11. Будні «нічної» війни	254
«Тошіба»	254
Чорний гумор	256
Зайцеве	256
Будні війни	258
Резо	258
Коля Волков у Станиці Луганській	259
Місцеві	260
Розділ 12. Жінка і війна	262
Швидка психологічна допомога	262
А там страху вже немає...	265
Розділ 13. Брати по війні	273
Ми їх годуємо, вони нас — лікують	273
Захисники й захищені	276
Місцеві покидали, а нам годувати...	284
На нього подивлюся — і вже якось легше...	287
Розділ 14. Повернення	292
Післямова	299

Популярне видання

КРИШТОПА Олег, КАЛІНОВСЬКА Ольга

Про мертвих, живих і ненароджених. Герої (не)війни

Керівник проекту *В. В. Столяренко*
Координатор проекту *К. В. Новак*
Відповідальний за випуск *І. Г. Веремій*
Редактор *О. М. Журенко*
Художній редактор *Т. О. Волошина*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *Є. Я. Богуславська*

Підписано до друку 03.08.2016.
Формат 84х108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «TextBook». Ум. друк. арк. 16,96.
Наклад 10 000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: corp@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”»
61012, м. Харків, вул. Різдва, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com